

Lisbeth Aagaard Larsen

Jagt i Odder Ådal – fra livsform til fritidskultur

I dag ser mange jægere i Odder Ådal, der ligger mellem Odder og Århus, jagten som ren fritidsforøjelse og rekreation. Den fælles interesse samler jægere fra både by og land med forskellig erhvervsmæssig baggrund. Sådan har det ikke altid været. Indtil omkring 1960 var jagten i Odder Ådal først og fremmest knyttet til landbrugskulturen. Jagtinteressen blev dyrket i arbejdslivets omgivelser, men med industri- og velfærdssamfundets udvikling har jægerne i Odder Ådal i dag ikke nødvendigvis rødder i landbrugskulturen. Jægerne skifter derfor ofte til omgivelser, der er forskellige fra det professionelle arbejdsliv, når de drager ud i naturen, ligesom jagtformer og årsager til at gå på jagt har ændret sig.

Et bynært naturområde

20 kilometer syd for Århus ligger et bynært naturområde ved Odder bys nordøstlige udkant. Fra Odder by og syv kilometer ud i nordøstlig retning mod kysten strækker sig en dalsænkning, hvor naturen er varieret med tørre enge længst mod syd og såvel våde enge som sumpområder længere mod nordøst. Fra Nølev-siden løber Rævs Å gennem dalen, mens Odder Å kommer inde fra Odder by. Åerne mødes før Assedrup og løber sammen ud i Norsminde Fjord, også kaldet Kysing Fjord, der er udlagt som vildtreservat.

Området er specielt velegnet til jagt på ænder og vandfugle, som trækker op i ådalen fra især Norsminde Fjord. Jagtformen er primært enkeltmandsjagt, eller jagt i små grupper bestående af to-tre personer. Siden 1960'erne er antallet af vadefugle i engene faldet, da færre lodsejere udsætter kreaturer, der afgræsser engene. Den mindre afgræsning af engene indebærer sammen med oprensning af åerne, at fødegrundlaget for vadefuglene er blevet forringet. Antallet af ænder og vandfugle er derimod relativt stabilt, hvilket kan hænge sammen med regelmæssige oversvømmelser i engene. Oversvømmelserne er blevet hyppigere siden 1960 på grund af øget braklægning samtidig med, at dræningen af engene er blevet mindre effektiv. Den reducerede dræning er et resultat af, at engene ligger brak, og landmændene derfor ikke har den store interesse i at vedligeholde ådalsjorden til dyrkning.

Bestanden af rådyr er steget i takt med landbrugets mekanisering, der har betydet en omlægning af dyrkningsmetoder til brug af større marker med specialiserede afgrøder.¹ Rådyr var sjældne i engene tidligere, men med omlægningen af marker til hovedsageligt kornmarker, er fødegrundlaget for råvildtet i dag sikret året rundt. Også bestanden af fasaner er gået frem, mens færre roemarker betyder færre insekter til agerhønsene, og bestanden af agerhøns er

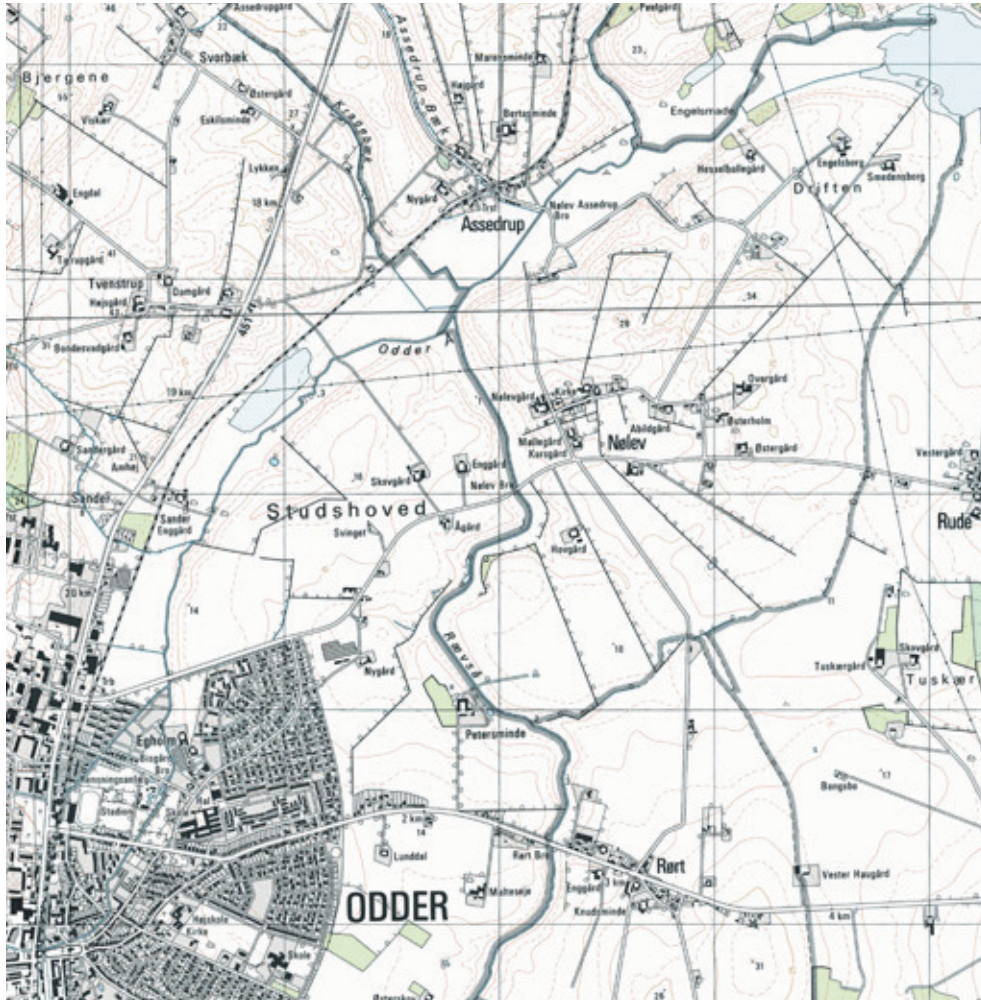

Fig. 1: Odder Ådal med ærne Rævs Å og Odder Å, der løber mod nordøst ud i Norsminde Fjord. Udsnit af 1314 III NØ 1:25.000, rettet 1985. Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV.

derfor gået ned, ligesom antallet af harer er reduceret.² Landbrugets mekanisering og omlægning til mere specialiserede dyrkningsmetoder samt følgerne af braklægning har dermed haft betydning for, hvilke vildttyper der findes i ådalen i dag, og dermed hvilke jagtformer, der dyrkes i området.

Naturens gaver

I landbrugssamfundets tid, hvor en stor del af befolkningen i Odder Ådal var beskæftiget i landbruget, havde mange landmænd, husmænd, håndværkere og fiskere et gevær hængende til at gå på jagt med. Jagten var for mange en naturlig adspredelse og en naturlig del af livet, og for jordejere, som landmænd, var jagten endnu et udbytte af naturen. Det var ikke alle landmænd, der gik på jagt, men de der gjorde, benyttede sig samtidig af muligheden for at se til afgrøder og dyr. Jagten foregik i det kendte arbejdsmiljø og var for mange en naturlig del af landmandslivet.³ Vagn Mikkelsen fra gården Berthasminde i Assedrup er født her i 1938 og har boet og drevet landbrug på gården siden 1968. Han husker, hvordan hans far i 1940'erne kunne holde øje med skovduer, når de pløjede marken. Arbejdet foregik med heste, og det tog lang tid at gå fra den ene ende af marken til den anden. Tiden blev brugt til at holde øje med vildtet, og efter fyraften gik han gerne ud med jagtbøssen på jagt efter duerne. Han fortæller, at »jagten var en del af tilværelsen og en naturlig del af dagligdagen«.

Fig. 2: Assedrup i Odder Ådal i 1940'erne. Øverst i højre hjørne ses gården Berthasminde, hvor Vagn Mikkelsen voksede op og fortsat driver landbrug. Foto: Odder Kommunes Lokalhistoriske Arkiv.

Fig. 3: En ung Erik Mildahl i spidsbukser og lange støvler i 1955. Foto: Privateje.

Odder Ådal er et godt eksempel på, hvordan jagten indtil 1960'erne var en integreret del af landbrugskulturens livsform. Jægerne i Odder Ådal var i 1930'erne til 1960'erne ofte de lokale gårdmænd, der ejede engparceller her, men ofte også selvstændige erhvervsdrivende og små håndværksmestre fra Odder, som lejede jagtrettigheder. Den pensionerede murersvend Erik Mildahl, der har boet i Odder hele sit liv, fortæller om, hvordan han sammen med sin far gik på jagt i Odder Ådal i 1950'erne. Faderen Aksel Nielsen, der var karetmager i Odder, havde lejet en engparcel af en lokal gårdmand i ådalen ligesom flere andre jagtinteresserede fra byen. Erik Mildahl fortæller om, hvem de mødte på deres jagtture i ådalen: »Jeg kan især huske Kit Alfred, der var smed

i Odder, og købmand Frank Petersen, og så selvfølgelig S.P. Ellemose, der havde en gård i Assedrup«. Han mindes også andre Odder-borgere, som lejede parceller i engene til at gå på jagt. Det var automobilforhandler Knud Sejersen, bager Thomas Nielsen, produkthandler Emil Toft, frugtavlere Jeppe Jeppesen og 'Bette Gunner', der egentlig hed Gunner Rasmussen og arbejdede på en produktionsvirksomhed.

I ådalen krøb jægerne i skjul og ventede på, at ænder og duer skulle komme indenfor skudvidde. Gav det gevinst, var det et kærkomment middagsmåltid i familien. Det var et supplement til kosten og en anden spise end det sædvanlige. For den almindelige landmand eller håndværksmester gjaldt det ikke overlevelsen at få vildt med hjem. Det gjorde det nærmere for den lille husmand, der gik på jagt, eller for fiskeren, når fangsten mislykkedes. Vagn Mikkelson fra Assedrup fortæller, at der i 1940'erne boede en arbejdsmand i landsbyen Assedrup, som gentagne gange blev taget på ulovlig jagt i skovene på de omkringliggende landmænds jorder. Lokalbefolkningen vidste, at arbejdsmanden ikke gik på jagt af begærlighed men af nødvendighed, og den accepterede derfor i en vis udstrækning den ulovlige jagt.

Fra landbrugs- til industrisamfund

I midten af 1900-tallet transformeredes Danmark fra et overvejende landbrugsland til et moderne industrisamfund. Indtil 1950'erne var Danmark et karakteristisk landbrugsland, idet op til tre fjerdedele af jorden i Danmark var landbrugsland, og i 1950 oversteg landbrugets andel af den samlede eksport industriens med omkring 55 %. Samme år var 25 % af befolkningen i den erhvervsaktive alder fortsat direkte beskæftiget i landbruget, ligesom en stor del af beskæftigelsen i industrien indirekte var knyttet til landbruget gennem forarbejdning af landbrugets råvarer.⁴

I løbet af 1950'erne og 1960'erne forandredes landbruget i retning af maskindrift og effektivisering. Behovet for arbejdskraft i landbruget faldt, og der blev gradvis færre landbrugsbedrifter. Samtidig slog industri- og velfærdssamfundet igennem med flere arbejdspladser i byerne. Industriproduktionen steg kraftigt og overhalede i starten af 1960'erne landbrugets andel af eksporten.⁵

De forrige årtiers flytning fra land til by fortsatte, og byerne voksede. Odder bys industri- og handelsliv tiltrak arbejdskraft fra landområderne omkring Odder, mens Århus som fremtrædende handels- og industriby i langt højere grad var en magnet på befolkningen i selve Odder by og de nærliggende områder. Siden 1970'erne er antallet af industrivirksomheder i Odder faldet kraftigt, og byen og dens omegn har i dag i stigende grad fået karakter af forstad og opland til Århus. Flere søgte arbejde og bosættelse i byerne, mens folketallet i landdistrikterne faldt efter 1970'erne.⁶ Samtidig fandt færre personer beskæf-

tigelse i landbruget, mens flere fik arbejde i industrien og handels- og servicefag. Fra 1970 til 1983 faldt andelen af beskæftigede i landbruget i Odder Kommune med 21 %, mens andelen af ansatte i serviceerhverv steg med 47%.⁷

Som i resten af landet fungerede lokalsamfundene i landområderne i Odder Ådal tidligere både som bopæls- og arbejdssted for indbyggerne. Lokalsamfundene fungerede som en fælles organisme, hvor arbejdet på gårdene blev udført af familie, karle og piger, ligesom man indbyrdes på gårdene hjalp hinanden under for eksempel høsten og såning. Indbyggerne delte glæder og sorger i hverdagslivet samt mødtes til sociale sammenkomster hos hinanden.⁸ Jagten var en del af det sociale liv i Odder Ådal og blev ofte brugt som et afbræk i hverdagen. Jens Jørgen Nielsen, født i 1951, er opvokset i Svorbæk nord for Odder. Til dagligt arbejder han som distriktschef i et olieselskab, mens fritiden ofte tilbringes i Tvenstrup Enge i Odder Ådal. Engene tilhører hans barndomshjem i Svorbæk, som han overtog i 1998. Jens Jørgen Nielsen fortæller, hvordan hans far i 1940'erne ofte gik på jagt: »*En nabo kunne ringe og spørge, om de skulle gå en tur søndag formiddag. De gik af sted, kom hjem kl. 12 og spiste middagsmad, fik en middagssøvn, og så passede man sine dyr igen*«. Jagten var en del af søndagens adspredelser, der gjorde, at søndagen var anderledes end de seks andre arbejdsdage.

På grund af det tætte fællesskab i Odder Ådal kendte lodsejerne jægerne, der kom i ådalen, ligesom jægerne som regel kendte hinanden og hinandens gæster på jagten. Det var ilde set, hvis jægerne glemte at sige goddag til landmanden eller undlod at gå ind til landmanden, som de lejede jagt hos, for at få en kop kaffe. Kontakten mellem lodsejer og jæger kunne også foregå via tjenester, hvor jægeren, der lejede jagtretten hos en landmand i ådalen, kunne hjælpe. Erik Mildahl fra Odder fortæller, at han og hans far fik lov til at gå på jagt på gårdejer A. Laursens jord i Odder Ådal for til gengæld at rense åen og slå græsset i engene en gang om året. Da Århus Amt i 1970'erne overtog opgaven, lød aftalen mellem landmand og jægere i stedet på en hel flaske brændevin for at gå på jagt. Erik Mildahls far hjalp også gårdejer Laursen ved andre lejligheder, som for eksempel da han blev tilkaldt for at skyde en ræv, der var gået løs på Laursens høns.

Med færre produktionsejendomme tilbage i lokalsamfundene er det sociale liv ændret. I Odder Ådal er de fleste udearbejdende i dag og bruger hovedsageligt hjemmet i ådalen til bopæls- og fritidsområde. Behovet for socialt samvær dækkes i dag i flere sammenhænge – såsom job, fritid, familie og venner – end tidligere. Det geografiske råderum, der muliggør andre sociale kontakter, er blevet udvidet. Samtidig er der blandt beboerne i ådalens lokalsamfund sket en øget fremmedgørelse. Naboer kender ikke nødvendigvis hinanden. I landbrugssamfundets tid, hvor fællesskabet i ådalens lokalsamfund var tæt, var

Fig. 4: Karetmager Aksel Nielsen fra Odder med en ræv skudt for gårdejer A. Laursen i Tvenstrup Enge i 1967. Foto: Privateje.

det vigtigt at kende dem, man udlejede jagt til. Ofte var det vigtigere at kende jægerne personligt, end hvad prisen for jagtlejen var. I dag er økonomien i udleje af jagtrettigheder blevet en væsentlig indtægtskilde for lodsejere, og det gør – sammen med en øget fremmedgørelse – at mange jægere i dag må leje jagt for dyre penge. Vagn Mikkelsen fra Assedrup går i dag ikke længere selv på jagt og udlejer jagtretten til både lokale fra Odder, men også til jægere lang-

vejs fra. Den højestbydende jæger får ofte jagtretten på jorderne. Formanden for jagtkonsortiet 'Karensminde' i Odder Ådal Ejnar Nygaard fra Odder fortæller om vigtigheden af, at jægerne orienterer lodsejeren, der udlejer jord til jagt, om jægerens aktiviteter. Det er nødvendigt for at opretholde den gode kontakt med lodsejeren og sikre fornyelse af kontrakter om leje af jagtrettigheder fremover. Det er i dag blevet vigtigere end tidligere, da efterspørgslen på jagtområder er steget, mens udlejere af områder til jagt er blevet færre.

Fritidsaktiviteter i centrum

Med landbrugets nedgang og stigningen i antallet af pendlere blandt indbyggerne i Odder Ådal har værdien af naturen i området ændret sig – en tendens der ses over hele landet i landområderne. Fritidsaktiviteter er kommet i centrum, og for jagten gælder det for såvel fastboende som tilrejsende jægere, der enten lejer jagtretten af en lokal lodsejer eller bliver inviteret med på jagt af nogen, der har jagt i ådalen, at jagten er blevet en aktivitet for fritidslivet.

Fritid er et forholdsvis nyt begreb. Indtil 1919-20 eksisterede der ingen lovreguleret arbejdsdag i Danmark, og den gennemsnitlige arbejdsdag lå for de fleste på 11-12 timer seks dage om ugen. Fagbevægelsen kæmpede i mange år en sej kamp for at nedsætte arbejdstiden, men først i januar 1919 indgik arbejdsgiverforeningen og fagbevægelsen i København den første aftale om en 8-timers arbejdsdag.⁹ Med den faste arbejdstidsbestemmelse om 8 timers arbejde, 8 timers frihed og 8 timers hvile blev der tid til fritid. Fritiden blev tilgængelig for alle samfundsklasser i Danmark, og med en øget velfærd i den danske befolkning fra 1960'erne og fremefter, var der penge tilovers i husholdningen til forbrugsgoder. Og fritidsaktiviteterne blev gradvis øget. Sport og idræt fik en fremtrædende plads i fritidslivet sammen med alskens andre tilbud. Interessen for rekreativ naturbrug, herunder jagt, steg også. Fritiden blev synliggjort, idet fritidsaktiviteterne lå udenfor hjemmets rammer. Tidligere foregik fritidsaktiviteter indenfor det professionelle arbejdslivs rammer.¹⁰

Brugen af fritiden er blevet et individuelt valg. Forbrugersamfundet giver mulighed for at vælge mellem forskellige varer eller forskellige livsstile. For hovedparten af den danske befolkning spiller sociale og økonomiske problemer ikke længere en altafgørende rolle. Der er derfor sket en gradvis ændring af de eksisterende værdier og målsætninger i samfundet. Den enkeltes personlige værdinormer er kommet i centrum, hvor trivsel og tilfredshed spiller en stadig større rolle.¹¹ Michael Alber, født i 1965 og opvokset i Esbjerg, arbejder som socialrådgiver på en skole i Århus. I 2005 flyttede han med sin kone og børn fra Århus til Assedrup i Odder Ådal. Til huset hører et mindre jagtområde, og Michael Alber går ofte på jagt. Han beskriver jagten som en del af hans valg af indhold i sit liv. Han mener, jagten er indbegrebet af livskvalitet: »Jagten er

den ene halvdel af mig. Jeg har det familiemæssige, det sociale og arbejdslivet og forpligtelserne der. Jeg har malet billeder, lavet musik og så videre, men det gælder om at finde det rigtige. De fleste lever jo i en meget iscenesat hverdag, så det gælder om at vælge hvilken scene, vi har lyst til at være på i fritiden. Hvis man skal være autentisk, skal man leve og gøre det, man vil. Det gælder om at finde det, der er rigtigt for en selv». Jagten vælges aktivt til blandt et enormt udbud af forskellige fritidsaktiviteter, og jagten bruges af mange til at vise, hvem man er. Jagten er en del af identiteten.¹²

Rekreativ naturbrug

Jægerne i Odder Ådal er fortsat hovedsageligt fra Odder og omegn, men der kommer også jægere langvejs fra. Mange af jægerne kommer fra byerne. Ifølge en landsdækkende undersøgelse fra år 2000 bor under 37% af jægerne i Danmark i områder, der defineres som landdistrikter.¹³ Flertallet af nutidens jægere bor altså i byområder og tager ud i et andet miljø end hverdagens for at gå på jagt. Undersøgelsen viser endvidere, at kun 27% af jægerne i dag er selvstændige erhvervsdrivende, hvoraf 12% er beskæftiget indenfor land- eller skovbrug. De fleste jægere, over 50%, er lønmodtagere i den private sektor.¹⁴ Hermed er andelen af jægere med rødder i landbrugskulturen faldet stærkt siden landbrugssamfundets tid, hvor hovedparten af jægerne direkte eller indirekte havde tilknytning til landbrugserhvervet. Formanden for jagtkonsortiet 'Karensminde' i Odder Ådal Ejnar Nygaard fortæller, at medlemmerne af jagtkonsortiet kommer fra meget forskellige erhverv. Ud af ti medlemmer er tre lønmodtagere i det offentlige, fem ansat i det private erhvervsliv, og to er selvstændige håndværkere. Jægerne i ådalen er altså ikke længere hovedsageligt tilknyttet landbrugskulturen som tidligere, og engene i Odder Ådal er derfor et yndet mål for jægere med såvel landbrugsfaglig som anden erhvervs-mæssig, social og miljømæssig baggrund. I landbrugssamfundets tid, hvor de fleste direkte eller indirekte var tilknyttet landbrugskulturen, var jagten i ådalen forenet med det miljø, jægerne var i, hvor de fleste jægere i ådalen i dag kommer fra eet miljø og skal opleve i et helt andet.

Kendetegnende for jægerne i Odder Ådal i dag er, at de hovedsageligt bruger jagten som en fritidsforøjelse og nyder den rekreative brug af naturen. Jens Jørgen Nielsen fra Svorbæk går ofte på jagt i ådalen. Han fortæller, at »*rekreationen ved at gå på jagt er væsentlig. Rekreationen ved at komme ud og glæde sig over landskabet, naturen og det, der sker i naturen, er lige så god, som hvis du kommer slæbende hjem med tre ænder. Det at opleve og være en del af naturen, at være den blinde passager, det er en af de største værdier ved jagten*«. Ifølge den landsdækkende undersøgelse fra år 2000 mener over 70% af jægerne i Danmark, at det er 'uden betydning' at nedlægge vildt, mens hen ved 85%

Fig. 5: Frokost på en af jagtkonsortiet 'Karensminde's fællesjagter i 2002. Foto: Privat-eje.

af jægerne angiver naturoplevelsen omkring jagten som en afgørende faktor.¹⁵ Fremhævelsen af naturoplevelsernes betydning og den mindre tillagte betydning af at skyde vildt afslører, at jagten for mange landet over i dag altovervejende er blevet en fritidsbeskæftigelse.

Jagten har bevaret sin betydning, men på et andet plan end tidligere. Jagtens formål er overordnet set fortsat at nedlægge vildt og benytte kødet fra jagtudbyttet som en værdsat afveksling fra kødet fra industrielt opdrættede dyr. Også flåningen eller plukningen af vildtet samt tilberedningen af vildtet anses som en stor del eller forlængelse af jagtopplevelsen. For Michael Alber fra Assedrup er kendskabet til vildtets oprindelse i naturen også vigtig sammen med viden om kødets økologi.

Fritidsjægeren går først og fremmest på jagt for at nyde naturen. Jens Jørgen Nielsen fra Svorbæk fortæller om oplevelserne i naturen: »De fleste gode oplevelser får du ikke ved at skyde, dem får du faktisk mange gange uden at skyde. En aften, hvor du kan gå en tur med en riffel over nakken og en kikkert,

kan du måske finde en rævegrav med et kuld ræve, der leger udenfor eller finde en rå, der går med et par lam i en brakmark og kigge på dem en times tid. Det kan jo redde en aften, eller give den oplevelse man egentlig søger».

Oplevelserne i naturen bruges af mange jægere landet over til at finde en modvægt til hverdagens arbejdsrutiner.¹⁶ Jagten gør det muligt at få oplevelser i et andet miljø end hverdagens. Jens Jørgen Nielsen fra Svorbæk og Michael Alber fra Assedrup nævner afkoblingen fra hverdagen som en afgørende årsag til, at de går på jagt. Michael Alber fortæller: *»Efter en lang dag på arbejde, med børn og familie og et hus, der skal renoveres, så kører det indre pendul derudad. Men når jeg kommer ud i naturen, kan jeg få pendulet til at stå i lod. Og det er vigtigt. To timer nede i engen, så kan jeg køre to måneder til på arbejde. Det lader batterierne op«.* Jagtens funktion som afstresning og afkobling er altså et væsentligt element for jægerne i ådalen i valget af jagt som fritidsinteresse.

Jagtens udfordring

Nedlæggelsen af vildt er som beskrevet tidligere for jægerne i Odder Ådal fortsat essentielt i jagten, hvor det er blevet vigtigere, hvilket vildt det er.¹⁷ Michael Alber fra Assedrup fortæller, at *»det da er dejligt at få noget på tasken.*

Fig. 6: Tvenstrup Enge en septembermorgen i 1988. Foto: Privateje.

Fig. 7: Murersvend Erik Mildahl fra Odder med en nedlagt råbuk i 1996. Foto: Privateje.

Men jeg har nok haft mulighed for at skyde tre gange så meget råvildt, som jeg har gjort. Det er noget med at udpege det rigtige stykke vildt og gå efter det». Trangen til at gå på jagt er altså en anden hos jægeren i ådalen i dag end i 1930'erne til 1960'erne.

Vagn Mikkelsen fra Assedrup fortæller, at da hans far gik på jagt i ådalen i 1940'erne, skød han gerne en hare, der sad stille på marken. Det er i dag en uskreven lov, at jægere ikke skyder en hare *i sædet*. Man skyder kun en hare, når den er i løb. Haren er dermed sværere at ramme, hvilket kræver mere af

jægeren. Det er et udtryk for, at udfordringen ved jagten i dag ligger i at måle jægerens egne evner overfor vildtets skarpe sanser. Selve drabet er derimod en biting.¹⁸ Vagn Mikkelsen fra Assedrup fortæller om spændingen ved jagten: *»Når man står der i skjuleet og venter på vildtet. Forberedelsen og overraskelsen over, hvor haren kommer. Oplevelsen ved at se vildtet komme imod sig og brusset af adrenalinen, når man sigter og rammer«.*

Jagten på trofæet eller det rigtige stykke vildt vinder også frem i ådalen. Med mekaniseringen af landbruget, der har betydet en omlægning i dyrkningsmetoder til større marker og specialiserede afgrøder, har arealer med kornmarker vundet kraftigt frem.¹⁹ Fødegrundlaget for råvildt er dermed sikret året rundt, og bestanden af råvildt er steget. Indtil 1960'erne var råvildt sjældent i ådalen, men i dag findes en solid bestand her. Flere jægere går derfor på bukkejagt i ådalen, hvor jægerne tidligere hovedsageligt gik på jagt efter ande og vandfugle. Øget troføjagt kunne tyde på en større individualisering, hvor jægeren søger at skyde det rigtige stykke vildt, og trofæet kan fremvises som symbol på jægerens jagtmæssige færdigheder.

Afprøvningen af jægerens sanser kan for nogle ses som en form for sport, men flere jægere fra ådalen afviser, at jagten er en sport, da de ikke skyder vildt for konkurrencens skyld. Ejnar Nygaard, der er formand for jagtkonsortiet 'Karensminde' i Odder Ådal siger, at *»jagten ikke er en sport, for sport er noget med konkurrence, og det er det ikke. Det er for at se og skyde vildt. Det er jagtopplevelsen. Og du får frisk luft og er sammen med gode venner. Og du har jagtens spænding, hvor det er en ny oplevelse hver gang. Det gør ikke noget, at der ikke ligger tre rækker vildt, når vi er færdige. Det er ikke en sport men en hobby«.* Jagtkonsortiet har derfor regler for jagten, der begrænser skydningen på vildt. Skyder en jæger en råbuk, skal han vente en måned, førend han må skyde endnu en råbuk. Jagten er iscenesat og kontrolleret, så jægerne ved, hvor meget og hvilket vildt der må skydes og ikke skydes. Ifølge Michael Alber fra Assedrup er der en forpligtigelse overfor naturen. Denne forpligtelse er netop årsagen til, at jagten ikke er en sport. Jagten foregår i naturen og på naturens præmisser, hvor megen traditionel sport ikke er forbundet med naturen men med indendørs træningslokaler eller sportsarenaer indrettet til sportens udøvelse og konkurrence.²⁰

Socialt samvær

Vagn Mikkelsen fra Assedrup fortæller, hvordan hans far, der gik på jagt i ådalen i 1930'erne og 1940'erne, ofte gik på jagt med de samme to-tre personer. De var jagtkammerater, der delte den fælles interesse i naturen. Ofte kom kammeraterne fra det samme lokalsamfund i ådalen og havde som regel arbejdsliv og lokalsamfund til fælles ud over jagtinteressen.

Også i dag betyder fællesskabet på jagten meget for jægerne. Ifølge en landsdækkende undersøgelse foretaget i 2000 er det sociale fællesskab med ligesindede en væsentlig årsag til jægeres medlemskab af landets jagtforeninger.²¹ Jens Jørgen Nielsen fra Svorbæk nævner ligeledes det sociale samvær som en væsentlig årsag til at mødes på jagter: *»En væsentlig del af at gå på jagt er det sociale islæt. Det sociale samvær, omgangen med venner og bekendte og folk, du hygger dig sammen med, er et væsentligt element. Der er en rå, men hjertelig tone, når vi er sammen, hvad enten man går til hundetræning, skyder lerduer eller går på jagt. Der er en gemytlig tone imellem os«.*

Vigtigheden af det sociale samvær ses også i, hvordan jagtkonsortiet 'Karensminde' i Odder Ådal optager nye medlemmer. Kun ved at kende nogen i konsortiet i forvejen, kommer man i betragtning som nyt medlem. Derudover kommer potentielle medlemmer med på jagt på prøvetid i et år, førend de er fuldgyltige medlemmer. Man sikrer sig, at det nye medlem falder ind i gruppen såvel som jæger og socialt.

Fig. 8: Familiedag i Odder Jagtforening i 2001. Jægeres familiemedlemmer inviteres med som observatører på jagten, ligesom de kan se frem til hygge i jagtens indlagte pauser og sociale stunder. Foto: Privateje.

Jagten udstyr

I midten af århundredet havde få bil, og turene ud i engene i Odder Ådal foregik oftest på cykel. Havde jægeren hund, løb den ved siden af cyklen. Ved trækjagt satte jægerne sig stille i kanten ved åen og ventede på, at ænder og duer skulle dukke op i horisonten. Det var en stille jagt, hvor jægeren faldt i ét med naturen og landskabet, deraf udtrykket »den grå jæger«.²²

Jagten faldt gerne ind i en rytme med dagligdagen. De fleste jægere gik på jagt om søndagen, der for mange var den eneste fridag om ugen. Når gudstjenesten i kirken var overstået, var det tid til jagt. For landmanden skulle røgtningen af dyrene også passes ind.

Jægeren trak gerne i spidsbukser, der blev snøret til ved underbenet, og lange støvler, der nærmest lignede ridestøvler. På overkroppen var en varm trøje eller anorak det typiske antræk. Tøjet var ikke vandtæt. Det skulle være

Fig. 9: Murersvend Erik Mildahl fra Odder i spidsbukser og lange støvler 1959. Uden på jagttasken hænger to gråænder, en skovdue og to hvidklirer. Foto: Privateje.

praktisk anvendeligt til formålet, men ofte gik jægeren af sted i tøj, der var lidt pænere end til hverdag. Mange gange havde jægeren også en taske til patroner og lignende, og uden på tasken havde de fleste en galge af metal til at sætte fuglevildtets hoveder fast i. Hertil havde jægeren selvfølgelig jagtbøssen.

Levefoden var beskeden hos landmænd, husmænd og fiskere, og pengene rakte ofte ikke til investeringer i nyt jagtudstyr og lignende. Adgangen til jagtudstyr i form af våben og ammunition var derfor begrænset.

Med industri- og velfærdssamfundets udvikling fandt flere beskæftigelse i byerne, og levefoden steg. Flere fik råd til at købe nyt jagtudstyr. I dag skal tøjet stadig være praktisk, men udvalg og materialer har ændret sig markant. Gummistøvlerne er for nogle skiftet ud med vandtætte snørestøvler, og bukserne er lange og fabrikeret i vandafvisende stof. Også den klassiske grønne farve på beklædningen er udviklet til at omfatte camouflagefarver. Vildtet transporteres i dag gerne hjem i bilens bagagerum, ofte i firehjulstrækkere, og jagttasken og galgen er skiftet ud med en plasticpose eller lignende. Prisen for moderne jagtudstyr er i dag en helt anden end for 50 år siden. Også prisen for at leje jord til at drive jagt har ændret sig markant, ligesom mange jægere betaler mange penge for at komme med på jagter overalt i landet og i udlandet. En landsdækkende undersøgelse fra 2000 har vist, at jægere i dag i gennemsnit bruger omkring 12.000 kroner om året på at gå på jagt. Der er udgifter til jagtudstyr samt våben og ammunition, jagtleje, hund, rejseomkostninger samt udgifter til den årlige obligatoriske jagtprøve.²³

På grund af høje udgifter til jagtleje går flere jægere i dag sammen i jagtforeninger, jagtkonsortier eller private jagtselskaber for at betale jagtleje. Jagtkonsortiet 'Karensminde' i Odder Ådal køber sig til jagtleje i ådalen gennem fællesøkonomi. De arrangerer ofte jagter sammen og går sammen på jagt.

Jagtens ændrede betydning

I landbrugssamfundets tid var jagten i ådalen som beskrevet først og fremmest knyttet til landbrugskulturen og indgik ofte i landmandslivets livsform, hvor jagten var en naturlig del af hverdagen samtidig med, at jagten var en adspredelse og fornøjelse. Jægerne skelnede ikke synderligt mellem arbejde og fritid. I 1950'erne og 1960'erne forandrede landbruget i retning af maskindrift og effektivisering. Der blev således gradvis færre landbrugsbedrifter. Samtidig slog industri- og velfærdssamfundet igennem med flere arbejdspladser i byerne, og Odder og Århus ekspanderede. I perioden steg interessen for rekreativ naturbrug, herunder jagt, hvorved andre end den traditionelle jæger tilknyttet landbrugskulturen fik smag for jagten. Jagten blev en fritidsinteresse for mange, og udøvelsen blev en udflugt til nye rammer for gode oplevelser.

Naturoplevelsernes betydning og den mindre tillagte betydning af at skyde vildt afslører, at jagten for mange i dag er blevet en fritidsbeskæftigelse, hvor motivet for jægeren er ændret. Jagten har således bevaret sin betydning i ådalen, men på et andet plan end tidligere. Fritidsjægeren går først og fremmest på jagt for at nyde naturen, for at finde en modvægt til hverdagens arbejdsrutiner i den naturfremmede civilisation og for at være sammen med ligesindede. Ydermere er kun en lille del af befolkningen i ådalen i dag beskæftiget indenfor landbrugserhvervet, hvor jagten som fritidsaktivitet traditionelt har udspundet sig i samme miljø som beboelses- og arbejdslivet i landbrugssamfundet. De fleste jægere bevæger sig derfor ud i et andet miljø end hverdagens, når de går på jagt i dag.

Jagten i Odder Ådal er et eksempel på, hvordan jagten er ændret fra hovedsageligt at være tilknyttet landbrugskulturen til at være en solid fritidsbeskæftigelse for jægere fra både land og by med forskellig erhvervmæssig baggrund. Denne udvikling er ikke kun foregået i Odder Ådal i den beskrevne periode, da der kan ses lignende tendenser i resten af landet. Fællestræk ses også ved udviklingen i jagtformer, holdninger til jagten og jægerens selvforståelse.

Noter

1. Bjørn (red.), 1988, s. 15.
2. Kalchreuter, 2005, s. 34-36, 63-65, 73-78; jagttidsskrifter som Dansk Jagt, 99. årg. 1983 og Jæger, 9. årg. 2000 samt 11. årg. 2002.
3. Eriknauer, 1993, s. 62.
4. Bjørn (red.), 1988, s. 10, 14-16, 22-24, 59, 148, 238.
5. Busck (red.), 2000, s. 260, 298, 343, 359-360.
6. Christensen, 2004, s. 45-48; Odder Kommune, *Kommuneplan 1985-97 – forudsætninger*, 1985, s. 13, 20; Odder Kommune, *Kommuneplan 1994-2006*, 1994, s. 28.1-28.4; Danmarks Statistik (www.dst.dk), Statistikbanken: Folketal pr. 1. januar 1976-2006 i Nølev Sogn, Odder Kommune.
7. Odder Kommune, *Kommuneplan 1985-97 – forudsætninger*, 1985, s. 19-20
8. Thyssen, 1979, s. 11-12.
9. Busck (red.), 2000, s. 299; Kolstrup, 1972, s. 7-59; Damkjær (red.), 1995, s. 11-13.
10. Damkjær (red.), 1995, s. 13.
11. Damkjær (red.), 1995, s. 17-18.
12. Andkjær (red.), 2005, s. 29.
13. Hansen, 2001, *Hvem, hvad, hvor*, i: Jæger, 2001, s. 14.
14. Hansen, 2001, *Hvem, hvad, hvor*, i: Jæger, 2001, s. 14.
15. Hansen, 2001, *Hvem, hvad, hvor*, i: Jæger, 2001, s. 17.

16. Hansen, 2001, *Hvem, hvad, hvor*, i: Jæger, 2001, s. 17; Hansen, 2001, bd. 2., s. 54.
17. Eriknauer, 1993, s. 62.
18. Kalchreuter, 2005, s. 108-109.
19. Bjørn (red.), 1988, s. 15; Holm-Jensen, 2006, s. 53.
20. Damkjær (red.), 1995, s. 21-22, 24.
21. Hansen, 2001, bd. 1, s. 5, 58.
22. Eriknauer, 1993, s. 83-85.
23. Hansen, 2001, bd. 1, s. 56-57.

Kilder

Research til artiklen bygger hovedsageligt på ni interviews foretaget i tidsrummet maj til juli 2006 med jægere, der fortæller om fædre eller slægtninge, der har drevet jagt i engene i Odder Ådal i 1930'erne-1950'erne, samt jægere der driver jagt i engene i dag. Interviewpersonerne er ligeledes udvalgt efter forskelle i erhvervsstruktur, alder og udøvere af jagt. Hvor ikke andet er angivet, bygger teksten på interviewmaterialet. Udskrifter af interviewmaterialet findes på Odder Museum.

Interviewpersoner

Michael Alber, Assedrup, 41 år, socialrådgiver.

Ejnar Nygaard, Odder, 64 år, pensioneret taksator og politibetjent.

Jan Gregersen, Odder, 60 år, tidligere politikommissær.

Niels Holden, Synnedrup, 72 år, pensioneret leder af korn- og foderstofforretning.

Vagn Mikkelsen, Assedrup, 68 år, gårdejer.

Bjarne Nielsen, Højbjerg, 75 år, pensioneret tegner.

Jens Jørgen Nielsen, Svorbæk, 51 år, distrikschef for olieselskab.

Erik Mildahl, Odder, 65 år, pensioneret murer.

Bent Willumsen, Mårslet, 70 år, Formand for Odderegnens Jægerforbund.

Litteratur

Andkjær, Søren (red.), *Friluftsliv under forandring – en antologi om fremtidens friluftsliv*, Forlaget Bavnepanke, 2005.

Bjørn, Claus (red.), *Det danske landbrugs historie IV – 1914-1988*, Landbohistorisk Selskab, 1988.

Busck, Steen (red.), *Danmarks historie i grundtræk*, Aarhus Universitetsforlag, 2000.

Byskov, Søren, *Dansk kystkultur under forandring. Kystlandskab, kulturhistorie og naturforvaltning i det 20. århundrede*, Aarhus Universitet, 2004.

- Christensen, Terkel (red.), *Mit Odder – min egn*, Odder Museum, 2004.
- Damkjær, Søren m.fl. (red.), *Ud i det fri – sport, turisme og friluftsliv*, Idrætshistorisk Årbog 1995, 11. årg., Odense Universitetsforlag, 1997.
- Dansk Jagt*, 99. årg. 1983
- Eriknaer, Kirsten, *Jagt og jægerliv om jagtkultur i Østjylland i dag*, Odder Museum, 1993.
- Hansen, Hans Peter, *Jagt i Danmark år 2000*, bd. 1 og 2, Institut for Miljø, Teknologi og Samfund, Roskilde Universitetscenter, Rapportserien nr. 99, 2001.
- Hansen, Hans Peter, *Jagtens hvem hvad hvor*, I: *Jæger*, årg. 2001, vol. 2, nr. 10, s. 12-18.
- Holm-Jensen, Kristine, *Between Management and Conservation. Nature's Challenges to Modern Agriculture*, i: *Ethnologia Scandinavica*, vol. 36, 2006, s. 49-63.
- Jæger*, 9. årg. 2000 og 11. årg. 2002.
- Kalchreuter, Herbert, *På vildtets vilkår. Jagten og vildtet i nutid og fremtid*, Forlaget Corvus, 2005.
- Kolstrup, Søren, *8-timers dagen. Kravets formulering og dets gennemførelse i Danmark*, i: *Erhvervshistorisk årbog*. – Bd. 23 (1972), s. 7-59.
- Odder Kommune, *Kommuneplan 1985-97 – forudsætninger*, Odder Kommune, 1985.
- Odder Kommune, *Kommuneplan 1994-2006*, Odder Kommune, 1994
- Thyssen, Ole m.fl., *Efter arbejdet. På vej mod fritidssamfundet*, Gyldendal, 1979.

Forfatter

Lisbeth Aagaard Larsen, født 1979. Uddannet cand.mag. i historie og religionsvidenskab ved Aarhus Universitet 2005. Siden 2006 ansat som museumsinspektør på Vejle Museum. Tidligere tilknyttet Odder Museum med et forskningsprojekt om jagtens kulturhistoriske udvikling i Odder Ådal i det 20. århundrede.

Summary

Today, people who go hunting in the Odder valley between Odder and Århus perceive hunting purely as a pastime and as a form of recreation. Their shared interest in hunting brings together people with different occupations from both town and country. It has not always been like this. Until approximately 1960, hunting in this valley was primarily linked to farming culture.

Until then, an interest in hunting was pursued within a working environment, but since the development of industrial and welfare society hunters no longer necessarily have roots in this farming culture. Contemporary hunters

therefore move into surroundings that are different to their professional working environments when they go out into the countryside – just as ways of hunting and reasons for going hunting have also changed. This change has not only taken place in the Odder valley; a similar tendency can be seen over the whole country. The same tendency can also be seen in the change in types of hunting, attitudes to hunting and hunters' self-perception.

When Denmark was an agricultural society, hunting in the valley was mainly part of farming culture, and was part of a farmer's way of life, in which hunting was simply a natural element of everyday life and also a form of recreation and source of pleasure. Hunters did not particularly distinguish between work and leisure. During the 1950s and 1960s the agricultural sector moved towards mechanisation and rationalisation. The number of farms therefore gradually declined. At the same time, more jobs became available in towns due to the development of Denmark's industrial and welfare society, and both Odder and Århus expanded. During this period, the interest in recreational use of the countryside increased – including hunting – as a result of which other people than the traditional farmer/hunter developed a taste for going hunting. Hunting became a leisure interest for lots of people, and practising it meant a trip out into new surroundings to have a good time.

The importance of experiencing the countryside, and the reduction in a desire to actually shoot game, shows that hunting for many people has become a leisure activity, in which the hunter's motivation has changed. Hunting itself has therefore retained its significance in the Odder valley, but in a different way to earlier times. Leisure hunters go hunting primarily to enjoy the countryside, to find something to counterbalance everyday work routines in a civilisation cut off from the natural world, and to be together with like-minded people. In addition, only a small proportion of the population of the valley are employed in agriculture today, in which hunting as a leisure pastime was part of the environment in which they lived and worked in an agricultural society. Most hunters today therefore enter a different set of surroundings than their normal everyday environment when they go hunting.

Research for this article was based mainly upon interviews with hunters relating stories about their fathers or relatives who went hunting in the meadows in the Odder valley from the 1930s to the 1950s, plus people who go hunting in the same place today. The people interviewed were chosen on the basis of differences in occupation, age and types of hunting. The statements in the interviews have been compared with national surveys of changes in hunting during the 20th century, in particular Hans Peter Hansen's sociological survey 'Hunting in Denmark in the year 2000'.